

A FEHÉRVÁRCSURGÓI-VÍZTÁROZÓ MADÁRVILÁGÁNAK VÁLTOZÁSAI

KOVÁCS GERGELY KÁROLY

H–8092 Pátka 2606/3 hrsz.
kovacs_gergely@citromail.hu

KOVÁCS, G. K.: *Changes in the birdlife of Fehérvárcsurgó reservoir lake*

Abstract: The big reservoir lake near Fehérvárcsurgó (Fejér county) was constructed by damming the Gaja stream in the early 1970s. The author's research (47 days) lasted from July 2003 to December 2010. Results of observations are compared with the ones in the 1970s made by L. Szvezsényi. The waterfowl using the lake as a feeding site often arrive from long distance (20-25 km). Because of presence of rare birds (Pygmy Cormorant, White-tailed Eagle), big flocks (Barn Swallow, Black Tern) and migrating species (Osprey, Dunlin, Little Stint), further observation and protection is suggested.

Keywords: reservoir lake, wetland, waterbird, migration

Bevezetés

A Fehérvárcsurgói-víztározó a Kelet-Bakonyban, Fejér megye északnyugati részén, a névadó településtől nyugatra található. A Gaja patak völgyében 1970–72 között épült meg az a duzzasztómű, amely a tó létét biztosítja. Az új állóvíznél 1973. július 20-án az agárdi Chernel István Madárvárta diákjai végeztek ornitológiai megfigyeléseket Zágon András vezetésével (RADETKY 1984), majd Szvezsényi László folytatott egy hosszabb vizsgálatot 1977–78-ban (SZVEZSÉNYI 1980). Az 1980-as években néhány érdekes madárfaj felbukkanásáról a Magyar Madártani Egyesület Faunisztikai Szakosztály irattárának adatai számolnak be (MOLNÁR 1984, 1985a,b,c, 1988), a 2000-es években pedig internetre feltöltött megfigyelések (www.birding.hu) teszik teljessé az adatsort. Szvezsényi jól látta, hogy „további kutatások különösen az átvonulók és kóborlók tekintetében lényegesen növelhetik a fajszámot”. Az összesített fajlistán jócskán szerepelnek olyan madarak, amelyek jelenléte az erdős-hegyes Kelet-Bakonyban igazi különlegességgnek számít.

Anyag és módszer

2003. július 16. és 2010. december 30. között 47 alkalommal jártam a Fehérvárcsurgói-víztározónál. Különösen a fokozottan védett, illetve az erdei-hegyvidéki környezetben szokatlan vízi- és partimadarak jelenléte lepett meg, ezért tartom fontosnak az adatok közzétételét. A teljesebb fajlista összeállítása mellett így lehetőség nyílik arra is, hogy 30 év távlatában vizsgáljuk a madárvilág változásait.

Ebben a dolgozatban 47 saját terepnap adatait elemzem. Látogatásaim szabálytalan időközönként történtek: 2003 és 2005 között évi 1, 2006-ban 4, 2007-ben 3, 2008-ban 20, 2009-ben 13, 2010-ben pedig 4 alkalommal jártam itt, emellett felhasználtam Járosi Adrienn két terepnapjának adatait (2008. 12. 06. és 2010. 10. 15.) (JÁROSI pers. comm.).

Megfigyelési pontjaim (**1. ábra**) elsősorban a tó északkeleti partján levő csónakkikötő és szabadstrand (A), illetve a déli völgyzáró gát voltak (B), ahonnan 10x40-es kézitávcsővel és 30x-os nagytávcsővel végeztem a vizsgálatokat. A megfigyelések időpontja és időtartama, az uralkodó időjárási viszonyok és a tó zavartsága rendkívül változó volt. Jellemző a sporthorgászat (partról és csónakból egyaránt, s néha horgászverseny is van), meleg nyári napokon pedig akár százan is fürdenek-napoznak az északkeleti partszakaszon.

A térképen fehér vonallal körberajzolt vizsgált területet délről a zárógát, északról a tóparti (azóta letermelt) telepített nyáras, keletről és nyugatról pedig a partvonal mentén futó földút határolja. A megfigyeléseim célja elsősorban a tó madarainak számbavétele volt, így kihagytam a környező száraz élőhelyeken észlelt madárfajokat.

1. ábra: A Fehérvárcsurgói-víztározó műholdképe a vizsgált területtel. **A:** csónakkikötő, **B:** zárógát, **C:** kíméleti terület, **D:** kieresztő műtárgy, **E:** tóparti elegyes erdő, **F:** félsziget nádassal, **G:** üde rét, **H:** Mácsonyás üdülőövezet

A terület jellemzése

A vízfelület mérete a vízjárástól függ, átlagosan kb. 180 hektáros. A tó viszonylag hínármentes, medre igen mély. Halasított horgászvíz, kis halakat, illetve vízből kiugró csukát többször láttam. A tápláló Gaja patak északról egy telepített erdőn, illetve horgászatból kizárt, fűzbokrokkal tarkított kíméleti területen (C) folyik keresztül és a tavat ferdén átszelve a keleti parton kiépített műtárgyon (D) lép ki. A part menti füzesek, ártéri jellegű erdők, illetve a délnyugati tópartig lenyúló sűrű, juharral, körissel, elszórta fenyővel elegyes erdő (E) gazdag madárvilágnak ad otthont. Számmottevő nádasodás nem tapasztalható, kivéve a keleti oldalon, ahol egy benyúló félsziget (F) áramlási holtteret hoz létre, illetve a nyugati part néhány pontján. Érdekes, ám a rendszeres vizsgálatból kimaradt élőhely a keleti part üde, giliszaűző varádcscsal, réti fűzénnyel és kákabokrokkal tarkított rétje (G). Az északnyugati sarokban levő hatalmas, kiszáradt, Szvezsényi által is említett fákat pár éve kivágták. A nyugati parton Fehérvárcsurgó-Mácsonyas néven kialakult egy néhány „utcából” álló üdülőövezet (H), az ingatlanokat szőlő, gyümölcsfák, élősvények kísérik, ezen a partvonalon sok a víz szélén álló, víz fölé nyúló fa (főleg fűzek).

Vizsgálati időszakomban két szélsőséges év volt. A rendkívül aszályos 2007, melynek során a vízszint annyira lecsökkent, hogy a tó északi harmadának közepén iszappad bukkant a felszínre, ahol ősszel partfutók tanyáztak. Ennek ellentéte volt tapasztalható 2010 májusában-júniusában, mikor a rendkívül csapadékos időjárás következtében a Gaja nagy pusztítást vitt végbe több bakonyi faluban és Székesfehérvárt is csak az erősen túltöltött Fehérvárcsurgói-víztározó védte meg – heteken keresztül – a rekordmennyiségű víztől.

Észlelt fajok

A 85 madárfajt tartalmazó táblázatba foglalt összesített fajlista több forrásból tevődik össze. Szvezsényi az 1977 márciusa és 1978 áprilisa közötti időszakból 56 fajt jelez, ám ezek közül 13-at nem tüntettem fel a táblázatban, mert a megfigyelés nem a vizes élőhelyen vagy annak közvetlen közelében történt (a kimaradó fajok: héja, fogoly, fácán, vadgerle, balkáni gerle, mezei pacsirta, búbos pacsirta, nagy őrgébics, szarka, szajkó, házi veréb, tengelic, citromsármány). 1973 és 2010 között a Fehérvárcsurgói-víztározón nyolc olyan vízi- vagy vízhez kötődő madárfaj bukkant fel, melyet sem Szvezsényi, sem én nem észleltem. Ezek időrendben a következők (zárójelben a forrás).

- Kis vöcsök, füstös- és piroslábú cankó: 1973. 07. 20 Zágon A. és társai (RADETSKY 1984)
- Sarki búvár: 1982. 11. 14. Staudinger I. (MOLNÁR 1985a.); 1982. 11. 28. Farkas L. (MOLNÁR 1984.); 1983. 01. 06. Staudinger I. (MOLNÁR 1985a); 1983. 01. 16. Staudinger I. (MOLNÁR 1985c); 1984. 11. 19. Staudinger I. (MOLNÁR 1988)
- Heringsirály: 1982. 12. 13. Staudinger I. (MOLNÁR 1985b)
- Havasi pityer: 1982. 12. 28. Farkas L. (MOLNÁR 1984)
- Cigányréce, halászsas: 2009. 04. 05. Cserháti G., Dancsecz G., Baráth N., Takács Á. (www.birding.hu)

Az alábbi listában minden 2003. július 16. és 2010. december 30. között általam vízi élőhelyen (vízen, jégen, tó fölött) megfigyelt faj szerepel, míg a keskeny part menti zónából terü-

letekről csak azokat vettem fel, melyeket mások nem észleltek vagy nem publikáltak. Ide elsősorban a vízparti fákon észlelt énekesek sorolandók. Az átfedések a táblázatban láthatók.

1. Bütykös hattyú (*Cygnus olor*): Kisszámú, gyakori vendég minden évszakban. Nem fészkel, de zömmel párban látni.
2. Vetési lúd (*Anser fabalis*): 2006. 12. 31-én 2 példány volt a tavon.
3. Füttyülő réce (*Anas penelope*): 2009. 03. 08-án egy gácsér tartózkodott a tavon.
4. Csörgő réce (*Anas crecca*): Néhány példányos kis csapatokban vagy a tőkésréce-tömegek kíséreként elég jellemző. Legnagyobb csapata 70 pd. volt (2007. 10. 28.). (Szevsényi 120-150-es csoportot látott 1977. 03. 11-én.)
5. Tőkés réce (*Anas platyrhynchos*): Az egyik leggyakoribb madárfaj, különösen télen a lékekben tömeges. Legnagyobb észlelt csapata 500 pd. volt (2010. 12. 30.). Nyár végén lohos, röpképtelen csapatait is látni (2008. 08. 06.). (Szevsényi 1977. 09. 04-én 800-1000 pd-t figyelt meg.)
6. Bőjti réce (*Anas querquedula*): 2010. 03. 27-én 20 példányt láttam.
7. Kanalas réce (*Anas clypeata*): 2010. 03. 27-én észleltem 20 példányos csapatát.
8. Barátréce (*Aythya ferina*): A tavaszi időszakban bukkant fel kis számban (2009. 03. 08: 4 pd.; 2010. 03. 27: 10 pd.).
9. Kontyos réce (*Aythya fuligula*): 2007. 10. 28-án egy tojó volt a tavon.
10. Kerцерéce (*Bucephala clangula*): 2009. 03. 26-án egy pár tartózkodott a vízen. További adatok: Járosi A. 2008. 12. 06-án 3 pd-t (2 gácsér 1 tojó), 2010. 10. 15-én egy párat észlelt.
11. Búbos vöcsök (*Podiceps cristatus*): A víztározó jellemző fészkelője, olykor nagyobb csapatokban is látni (2010. 04. 10: 20 pd.). Átlagos években feltehetően 2-3 pár költ.
12. Kárókatona (*Phalacrocorax carbo*): Amíg ki nem vágta a tó északnyugati csücskében levő száraz fákat, az volt a kedvenc tartózkodási helyük. Kisszámú, gyakori faj, legnagyobb csapata kb. 10 pd. volt (2008. 12. 06. Járosi A.).
13. Kis kárókatona (*Phalacrocorax pygmeus*): 2010. 04. 10-én 8 pd. érkezett a tóra dél felől.
14. Bakcsó (*Nycticorax nycticorax*): Nyaranta jellemző madár magányosan vagy kis csapatokban (2009. 05. 09: 4 pd.). (Zágon és társai 1973. 07. 20-án 20 fiatal bakcsót láttak.)
15. Üstökös gém (*Ardeola ralloides*): 2008. 06. 25-én egy nászruhás pd. repült be a kíméleti terület füzesébe délkelet felől.
16. Kis kócsag (*Egretta garzetta*): Szórványos vendég, legnagyobb csapata 4 pd. volt (2009. 05. 19.)
17. Nagy kócsag (*Egretta alba*): Más Fejér megyei területekkel (patakok és csatornák környéke, rétek, szántók) összehasonlítva meglepően kevés megfigyelésem van magányos madarokról nyáron, illetve 2009. 12. 28-án. Jellemző élőhelye a tó északi, fákkal sűrűn benőtt, sekély vizű része.
18. Szürke gém (*Ardea cinerea*): Kisszámú (2-3 pd.), rendszeres faj, főleg ágcsonkokon, illetve az azóta kivágott száraz fákon. (Zágon és társai 1973. 07. 20-án 25 pd-t figyelt meg.)
19. Vörös gém (*Ardea purpurea*): Jellemző nyár végi vendég, legnagyobb csapata 3 pd. volt (2009. 08. 12.).
20. Rétság (*Haliaeetus albicilla*): 2008. 08. 04-én egy imm. pd. repült át a tó északi része fölött. 2009. 06. 24-én egy adult rétság halat fogott, majd a víztározó délnyugati partját borító sűrű erdőbe repült vele.

21. Barna rétihéja (*Circus aeruginosus*): 2008-ban költését gyanítottam, azóta néhányszor láttam csupán.
22. Vízityúk (*Gallinula chloropus*): Valószínűleg fészkel a tavon (a sűrű füzesben, a keleti nádasban), de kevés az adata. (Zágon és társai 1973. 07. 20-án családot figyeltek meg, vagyis az első betelepülő fajok egyike lehetett.)
23. Szárcsa (*Fulica atra*): A tó gyakori madara, kisszámú fészkelője. Legnagyobb csapata 70 pd. volt (2008. 03. 24.).
24. Kis lile (*Charadrius dubius*): 2007. 09. 15-én 1 ad., 2008. 07. 15-én 2 juv. pd. volt a homokos-iszapos tóparton.
25. Apró partfutó (*Calidris minuta*): A 2007-ben felszínre bukkant iszappadon 3 pd. volt 10. 28-án.
26. Havasi partfutó (*Calidris alpina*): 10 pd. tartózkodott az iszappadon 2007. 10. 28-án.
27. Sárszalonna (*Gallinago gallinago*): 2008. 05. 04-én egy pd-t figyeltem meg a tóparton.
28. Szürke cankó (*Tringa nebularia*): 2003. 07. 16-án egy pd. volt a tó északkeleti részén a csónakkikötőnél.
29. Erdei cankó (*Tringa ochropus*): 2008. 07. 13-án észleltem 1 pd-t.
30. Réti cankó (*Tringa glareola*): 2008. 07. 15-én találkoztam a faj egy példányával. (Zágon és társai 1973. 07. 20-án is láttak.)
31. Billegetőcankó (*Actitis hypoleucos*): Nyáron nagyon gyakori madár végig a part mentén magányosan vagy kisebb csapatokban.
32. Dankasirály (*Larus ridibundus*): Gyakori, de nem tömeges faj egész évben. 2008. 07. 13-án 2 az évi fiatal pd-t is megfigyeltem, de a tónál nincsen költés. (Zágon és társai 1973. 07. 20-án „nagy csapatot” észleltek.)
33. Viharsirály (*Larus canus*): Csak néhány adata van (2009. 12. 28: 4 pd.).
34. Sárgalábú sirály (*Larus michahellis*): Néhány alkalommal láttam kisebb csapatait.
35. Kűszvágó csér (*Sterna hirundo*): A tó egyik jellegzetes madara. 2008. 07. 13-án 32, 2010. 04. 10-én 30-40 pd-t figyeltem meg, általában 4-5 madár halászgat a tavon tavasztól őszig. Többször láttam fiatal, kirepült egyedet is, de a tó költésre feltehetően nem alkalmas.
36. Fattyúszerkő (*Chlidonias hybrida*): 2008. 06. 16-án, 23-án és 2009. 05. 09-én 1-2 pd. vadászgatott a tó fölött. Egy bizonytalan megfigyelés származik 2008. 09. 20-ról is.
37. Kormos szerkő (*Chlidonias niger*): 2008. 05. 04-én tömeges vonulást észleltem (min. 50 pd.), később elvéve bukkant fel néhány egyed.
38. Jégmadár (*Alcedo atthis*): 2008-ban költését gyanítottam a tótól északra levő Gajaszurdokban, a patak egyik alkalmas partfalában. Ez megmagyarázza viszonylag gyakori jelenlétét a tónál fészkelési időben.
39. Zöld küllő (*Picus viridis*): 2008. 08. 03-án hallottam a tó mellett.
40. Partifecske (*Riparia riparia*): A tó délnyugati csücskében egy kis szakadópartban néhány éve fészkelhetett. A víz fölött rovarászva néha látni.
41. Füstifecske (*Hirundo rustica*): 2008. 09. 20-án 400, 25-én 600 fecske táplálkozott a víz fölött, 90-95 %-ban füstifecske. Év közben is gyakori faj.
42. Molnárfecske (*Delichon urbicum*): A tó fölötti fecsketömegek kisebb számú faja, 2008. 09. 20-án az őszi gyülekezéskor 20-30-ra becsültem a számukat. Egy korai érkezés: 2008. 03. 24.
43. Barázdabillegető (*Motacilla alba*): Viszonylag gyakran látni a tóparton kora tavasztól őszig. Fészkelésre utal egy frissen kirepült pd. 2008. 06. 30-án.

44. Fülemlüle (*Luscinia megarhynchos*): A sűrű aljnövényzetű erdők kitűnő élőhelyet biztosítanak a faj számára. 2008. 05. 04-én több hím is hallottam énekelni a part mentén.
45. Nádirigó (*Acrocephalus arundinaceus*): Feltehetően kisszámú fészkelő a keleti part nádasában és az északi kíméleti területen (2008. 06. 20-án és 30-án hallottam).
46. Csilpcsalpfüzike (*Phylloscopus collybita*): A vízparti erdők jellegzetes fészkelő faja.
47. Csuszka (*Sitta europaea*): 2010. 03. 27-én, a tóparton hallottam.
48. Sárgarigó (*Oriolus oriolus*): 2008. 06. 16-án hallottam. Az északkeleti part nyárfáin valószínűleg költ.
49. Töviszűrő gébics (*Lanius collurio*): 2008. 08. 04-én a tó keleti partján észleltem.
50. Csóka (*Corvus monedula*): 20 pd. mozgott a tó környékén 2008. 06. 16-án.
51. Dolmányos varjú (*Corvus corone cornix*): A part mellett, a vízből kiálló csonkokon vagy a jégen gyakori faj.

1. táblázat: A Fehérvárcsurgói-víztározó összesített fajlistája a megfigyelőkkel

	Faj neve		Zágon és társai 1973. 07. 20. (RADETZKY 1984)	Szvezsényi, 1977-1978 (SZVEZSÉNYI 1980)	MME Faunisztikai Szakosztály irattára	2009 tavasza, VIZSLÁN és PINGITZER, CSERHÁTI <i>et al.</i> (www.birding.hu)	Saját vizsgálat 2003-2010
1	Bütykös hattyú	<i>Cygnus olor</i>					X
2	Vetési lúd	<i>Anser fabalis</i>					X
3	Fütyülő réce	<i>Anas penelope</i>					X
4	Csörgő réce	<i>Anas crecca</i>		X			X
5	Tőkés réce	<i>Anas platyrhynchos</i>	X	X			X
6	Böjti réce	<i>Anas querquedula</i>	X	X			X
7	Kanalas réce	<i>Anas clypeata</i>					X
8	Barátréce	<i>Aythya ferina</i>		X			X
9	Cigányréce	<i>Aythya nyroca</i>				X	
10	Kontyos réce	<i>Aythya fuligula</i>		X			X
11	Kerceréce	<i>Bucephala clangula</i>		X			X
12	Sarki búvár	<i>Gavia arctica</i>			X		
13	Kis vöcsök	<i>Tachybaptus ruficollis</i>	X				
14	Búbos vöcsök	<i>Podiceps cristatus</i>	X	X		X	X
15	Kárókatona	<i>Phalacrocorax carbo</i>					X

16	Kis kárókatona	<i>Phalacrocorax pygmeus</i>					X
17	Bakcsó	<i>Nycticorax nycticorax</i>	X				X
18	Üstökös gém	<i>Ardeola ralloides</i>					X
19	Kis kócsag	<i>Egretta garzetta</i>					X
20	Nagy kócsag	<i>Egretta alba</i>				X	X
21	Szürke gém	<i>Ardea cinerea</i>	X				X
22	Vörös gém	<i>Ardea purpurea</i>					X
23	Fehér gólya	<i>Ciconia ciconia</i>		X			
24	Rétisas	<i>Haliaeetus albicilla</i>					X
25	Barna rétiheja	<i>Circus aeruginosus</i>					X
26	Karvaly	<i>Accipiter nisus</i>		X			
27	Egerészölyv	<i>Buteo buteo</i>		X			
28	Halászsas	<i>Pandion haliaetus</i>				X	
29	Vízityúk	<i>Gallinula chloropus</i>	X	X			X
30	Szárcsa	<i>Fulica atra</i>	X	X			X
31	Kis lile	<i>Charadrius dubius</i>					X
32	Bíbic	<i>Vanellus vanellus</i>		X			
33	Apró partfutó	<i>Calidris minuta</i>					X
34	Havasi partfutó	<i>Calidris alpina</i>					X
35	Sárszalonka	<i>Gallinago gallinago</i>					X
36	Füstös cankó	<i>Tringa erythropus</i>	X				
37	Piros lábú cankó	<i>Tringa totanus</i>	X				
38	Szürke cankó	<i>Tringa nebularia</i>					X
39	Erdei cankó	<i>Tringa ochropus</i>					X
40	Réti cankó	<i>Tringa glareola</i>	X				X
41	Billegető cankó	<i>Actitis hypoleucos</i>	X				X
42	Dankasirály	<i>Larus ridibundus</i>	X	X			X
43	Viharsirály	<i>Larus canus</i>					X
44	Heringsirály	<i>Larus fuscus</i>			X		
45	Sárgalábú sirály	<i>Larus michahellis</i>					X
46	Küszvágó csér	<i>Sterna hirundo</i>					X
47	Fattyúszerkő	<i>Chlidonias hybrida</i>					X
48	Kormos szerkő	<i>Chlidonias niger</i>		X			X
49	Jégmadár	<i>Alcedo atthis</i>		X			X
50	Gyurgyalag	<i>Merops apiaster</i>	X				X
51	Zöld küllő	<i>Picus viridis</i>					X
52	Partifecske	<i>Riparia riparia</i>		X			X
53	Füsti fecske	<i>Hirundo rustica</i>		X			X
54	Molnárfecske	<i>Delichon urbicum</i>		X			X
55	Havasi pityer	<i>Anthus spinoletta</i>			X		
56	Sárga billegető	<i>Motacilla flava</i>		X		X	
57	Barázdabillegető	<i>Motacilla alba</i>		X			X

58	Füleműle	<i>Luscinia megarhynchos</i>					X
59	Cigánycsuk	<i>Saxicola torquata</i>		X			
60	Hantmadár	<i>Oenanthe oenanthe</i>		X			
61	Fenyőrigó	<i>Turdus pilaris</i>		X			
62	Énekes rigó	<i>Turdus philomelos</i>		X			
63	Foltos nádiposzáta	<i>Acrocephalus schoenobenus</i>		X			
64	Nádirigó	<i>Acrocephalus arundinaceus</i>		X			X
65	Barátposzáta	<i>Sylvia atricapilla</i>		X			
66	Kis poszáta	<i>Sylvia curruca</i>	X				
67	Csilpcsalpfüzike	<i>Phylloscopus collybita</i>		X			X
68	Fitiszfüzike	<i>Phylloscopus trochilus</i>		X			
69	Barkóscinege	<i>Panurus biarmicus</i>		X			
70	Őszapó	<i>Parus caeruleus</i>		X			
71	Szécinege	<i>Parus major</i>	X	X			
72	Csuszka	<i>Sitta europaea</i>					X
73	Függőcinege	<i>Remiz pendulinus</i>	X	X			
74	Sárgarigó	<i>Oriolus oriolus</i>					X
75	Töviszúró gébics	<i>Lanius collurio</i>					X
76	Csóka	<i>Corvus monedula</i>					X
77	Dolmányos varjú	<i>Corvus corone cornix</i>		X			X
78	Vetési varjú	<i>Corvus frugilegus</i>		X			
79	Seregély	<i>Sturnus vulgaris</i>		X			
80	Mezei veréb	<i>Passer montanus</i>		X			
81	Erdei pinty	<i>Fringilla coelebs</i>		X			
82	Zöldike	<i>Carduelis chloris</i>		X			
83	Kenderike	<i>Carduelis cannabina</i>		X			
84	Süvöltő	<i>Pyrrhula pyrrhula</i>		X			
85	Nádi sármány	<i>Emberiza schoeniclus</i>		X			

Értékelés

Érdekes feladat annak kiderítése, hogy a 70-es években még nem észlelt vízimadár fajok miért bukkantak fel harminc évvel később. Egyes fajok (kárókatona, nagy kócsag, rétisas) hazai állománya az eltelt időszakban megerősödött, míg a bütykös hattyú és kis kárókatona újra fészkelő madárfajunkká vált, s így értelemszerűen gyakrabban kerülnek szem elé.

A heggyekkel övezett tónál megfigyelt gémfélék, szerkőfajok, a küszvágó csér és a cigányréce jelenlétét azzal magyarázom, hogy a víztározó most már hozzátartozik a tágabb környék élőhelykínálatához, része lett annak a biotópsornak (halastavak, szikes tavak, kisebb mocsarak, a Pátkai- és Zámolyi-víztározó, Csákvári-rét), amelyek félkörben körbeveszik a kiváló

fészkelőhelyet biztosító velencei-tavi és dinnyési védett területet. A Velencei-tótól Fehérvárcsurgó ugyanúgy 20-25 km-re van légvonalban, mint Soponya vagy a sárszentágotai-sárkeresztúri szikes tavak. A géme és csérfélék fontos táplálkozó helye a székesfehérvári Vörösmarty-halastórendszer, ahonnan a Gaja útját a tározóig is követhetik.

Szvezsényi szerint a víztükrön az „É-D-i irányba vonuló vízimadarak gyakran megpihennek”. Erre tavaszi és őszi időszakban is számos példát láttam. A leglátványosabb tavasszal a molnár- és füstí fecskék, a barázdabillegetők, a küszvágó csérek, a kormos szerkők érkezése, ősszel pedig az apró- és havasi partfutók jelenléte, illetve a tömegesen gyülekező fecskék voltak. Vonulásban betöltött szerepére utal a Cserhádi és társai által megfigyelt halászsas (2009. 04. 05.), a Szvezsényi (1977. 04. 08.), illetve Vizslán és Pingitzer (2009. 03. 07.) által látott sárga billegetők előfordulása is.

A többi nagy fejeéri víztározónál (Pátka, Zámoly) eddig tapasztalt tömeges északi vízimadár áttelelést nem észleltem. Kis egyedszámban jelent meg kerceréce (Szvezsényi 40 pd-os csapatot is látott), illetve vetési lúd. Leginkább a tőkés réce a tömegfaj a lékek záródásáig, ez az 1977-78-as télen is így volt. A '80-as évekből származó téli adatok közül faunisztikai szempontból érdekes a sarki bűvár és a heringsirály előfordulása.

Vízimadarak számára a tározó nem igazán jelentős fészkelőhely. A harminc évvel ezelőtti időszakhoz képest a legjellegzetesebb azóta betelepült madárfaj a búbos vöcsök. A partfalban évekkel ezelőtt partifecske is fészkel, de ezt a telepet már nem láttam lakottnak. Az élőhelykínálat további bővülése nem várható, hiszen a vízpart szukcessziója jórészt lezárult, a tavon átfolyó Gaja áramlása és a tómeder gyors mélyülése pedig megakadályozza nagyobb nádasok létrejöttét. Szukcessziós változások legfeljebb csak a tó erdősült É-i részén várhatók a faki-termelések nyomán.

A víztározóra több okból is oda kell figyelnünk. Egyes fajok olykor kiemelkedő egyedszámban vannak jelen (fecskék, kormos szerkő, küszvágó csér). 15 faj (cigányréce, kis kárókatona, bakcsó, üstökös gém, kis és nagy kócsag, vörös gém, fehér gólya, rétisas, halászsas, piros lábú cankó, sárszalonna, fattyú- és kormos szerkő, gyurgyalag) fokozottan védett. Emellett a terület szépsége, változatossága is kiemelkedő. A tó környékén az emberi tevékenységek (felparcellázás, tarvágás, gyepfeltörés) semmisíthetnek meg értékesnek tűnő, de kevésbé kutatott élőhelyeket (keleti part rétje és füze, délnyugati partvonal erdeje). Ha azonban az ember továbbra is a mostani „szelíd” formában, horgászként, túrázóként, madármegfigyelőként volna jelen a tájon, akkor javasolható lenne, hogy ez az erdős hegyekkel övezett tó a tőle északra levő vadregényes Gaja-szurdokhoz hasonlóan helyi védett terület legyen.

Összefoglalás

A Gaja patak felduzzasztásával az 1970-es évek elején létrehozott Fehérvárcsurgói-víztározó a Kelet-Bakony egyik érdekes vizes élőhelye, melyet a madarak szinte azonnal birtokba vettek. Az 1980-as évek közepéig a szakirodalomban fellelhető alkalmi szerű faunisztikai adatok mellett egy hosszabb tanulmány is született a víztározó madarairól (SZVEZSÉNYI 1980). A 2000-es évekből a magyar terepmadarász-honlap révén ismét vannak adataink a tóról, jómagam 2003 nyara és 2010 vége között vizsgáltam a területet. A harminc év különbséggel végzett vizsgálatok érdekes eltérésekre mutatnak rá. Egyes fajok (gémfélék, kis kárókatona) napjainkban nagy távolságból érkeznek ide táplálkozni. A tónak nagy szerepe

van a madárvonulás során (halászsas, kormos szerkő, apró- és havasi partfutó, füstű fecske). Mindenképpen javasolható a terület további kutatása és a tó környékén fellelhető élőhelyek megóvása.

Köszönetnyilvánítás

Köszönetemet fejezem ki Járosi Adriennek, aki a területet számomra először megmutatta és a terepnapok nagy részén jelen volt. A fajlista teljességéhez az alábbi terepmadarászok 2000-es években tett megfigyelési járultak hozzá: Baráth Norbert, Cserhádi Gábor, Dancsecz Gabriella, Járosi Adrienn, Pingitzer Beáta, Takács Ákos, Vizslán Tibor. A szakirodalmak megszerzését Büki Józsefnek köszönöm.

Irodalom

- MOLNÁR, L. (1984): Adatok a Faunisztikai Szakosztály irattárából VIII. – Madártani Tájékoztató 1984/I-III. p. 44-53.
- MOLNÁR, L. (1985a): Adatok a Faunisztikai Szakosztály irattárából X. – Madártani Tájékoztató 1985/I-III. p. 46-51.
- MOLNÁR, L. (1985b): Adatok a Faunisztikai Szakosztály irattárából XII. – Madártani Tájékoztató 1985/IV-VI. p. 36-40.
- MOLNÁR, L. (1985c): Adatok a Faunisztikai Szakosztály irattárából XIII. – Madártani Tájékoztató 1985/VII-XII. p. 45-49.
- MOLNÁR, L. (1988): Adatok a Faunisztikai Szakosztály irattárából XV. – Madártani Tájékoztató 1988/I-XII. p. 56-78.
- RADETZKY, J. (1984): Madarakról, tájakról Fejér megyében. – Székesfehérvár. p. 132-133.
- SZVEZSÉNYI, L. (1980): Adatok a fehérvárcsurgói-víztároló és környékének madárvilágához egy éves megfigyelés alapján. – A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei XV. p. 197-201.